

3. Презумпції, що застосовуються для доказування факту народження дитини. Найважливішою з цих презумпцій є припущення батьківства чоловіка матері дитини. Якщо дитина народжується у батьків, які зареєстрували свій шлюб, закон презюмує, що дитина народжена від батьків, які зареєстрували свій шлюб. Якщо шлюб зареєстрований, закон припускає, що особа, яка є чоловіком матері дитини, найімовірніше, є її батьком.

4. Презумпції щодо виховання дитини. Вони застосовуються з метою охорони та захисту прав і законних інтересів дитини. Сюди належить, насамперед, презумпція взаємної згоди батьків у питаннях, що стосуються виховання дитини [3, с. 88].

В умовах сьогодення сімейне право України стикається з великою різноманітністю життєвих сценаріїв, що вимагає гнучкості та адаптованості юридичних норм. Юридичні презумпції допомагають уникнути надмірного втручання в особисті сімейні справи, одночасно забезпечуючи стабільність та захист прав кожного учасника сімейних правовідносин. Презумпції стають фундаментом для належного упорядкування та функціонування сімейних правовідносин, а також рівного поділу прав та обов'язків між суб'єктами однойменної галузі права.

Джерела та література:

1. Євко В. Ю. Види презумпцій у сімейному праві України. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2017. С. 175-178.
2. Ляшенко Р. Д. Презумпції у праві: питання теорії та практики. К. : Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, 2011. 234 с.
3. Ткаченко І. І. Види презумпцій у сімейному праві України. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих учених (м. Суми, 17 травня 2019 р.)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С. 86-89.
4. Чернега В. Норми-презумпції сімейного права України. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). Vol. 2. P. 265-271.

Kryvenko D. Rule of presumptions of family law of Ukraine. *Presumptions are important elements of social relations that are binding due to the codification of social practice in resolving situations in public life. They become norms, the violation or inappropriate application of which leads to sanctions. The need for a scientific study and generalization of the issues related to the effect of presumptions in family legal relations is determined by their important impact on the legal order.*

Keywords: *presumptions, presumptive rules, family law, presumptions in family law, types of presumptions, family legal relations.*

ЗАСАДА РІВНОСТІ ПЕРЕД ЗАКОНОМ І СУДОМ ТА ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ, ЩОДО ЯКОЇ ЗДІЙСНЮЮТЬ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

О. В. Крикунов

Розглянуто взаємодію засади рівності перед законом і судом і передбачені законом привілеї прав неповнолітньої особи, щодо якої здійснюють кримінальне провадження, з'ясовано правове підґрунтя та особливості реалізації гарантій прав неповнолітнього.

Ключові слова: *засада рівності перед законом і судом, неповнолітні, підозрюваний, обвинувачений, кримінальне провадження.*

Привілейований правовий режим неповнолітнього, щодо якого здійснюється кримінальне провадження, є загальновизнаним стандартом відправлення судочинства. Це ставлення до дітей-правопорушників, звісно, не можна сприймати як дискримінаційне, адже

воно враховує існуючий у відносинах сторін природній дисбаланс фактичних можливостей. Засада рівності перед законом і судом у ч. 2 ст. 10 чинного КПК [1] передбачає, що у випадках і порядку, передбачених КПК, неповнолітні (як і інші вразливі категорії осіб) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями. Зокрема, під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього (ч. 2 ст. 484 КПК). Слід визнати таку широку постановку питання правильною. Наведена норма КПК відповідає змісту п. 1 та 5 Пекінських правил [2], спрямованих на надання максимального сприяння забезпеченню благополуччю неповнолітніх, мінімальне втручання з боку системи правосуддя щодо неповнолітніх і забезпечення того, щоб будь-які заходи впливу на неповнолітніх правопорушників були завжди співмірні як з особливостями особистості правопорушника, так і з обставинами правопорушення.

Особливі потреби неповнолітнього, щодо якого здійснюють кримінальне провадження, враховані законодавцем при визначенні загальних засад кримінального процесу. Право на захист від кримінального переслідування як засада кримінального провадження (ст. 20 КПК) передбачає як особисте, так і опосередковане здійснення процесуальних прав для спростування підозри, обвинувачення, досягнення законного та справедливого вирішення у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. На підставі п. 1-2 ч. 1 ст. 52, ч. 3 ст. 499 КПК передбачено обов'язкову участь захисника у обох різновидах кримінальних проваджень щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення до 18 років. Якщо захисник не буде залучений у кримінальне провадження самим неповнолітнім, його законними представниками, то він має бути призначений посадовими особами, які керують кримінальним провадженням. У такому випадку правова допомога неповнолітньому надається безоплатно за рахунок держави. Незалучення у кримінальне провадження захисника для неповнолітніх осіб є істотним порушенням норм КПК, що тягне визнання доказів недопустимими (ст. 87 КПК), а також є підставою для скасування судового рішення (ст. 412 КПК).

Праву на конфіденційність та повагу до приватності неповнолітніх кореспондує проведення закритого судового засідання щодо неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого (підсудного) (ч. 2 ст. 27 КПК). Цей виправданий виняток із засади гласності та відкритості судового провадження також заслуговує на підтримку, адже зменшує психологічний тиск на неповнолітнього. Слід враховувати, що наведений припис відповідає міжнародним зобов'язанням України та судовій практиці ЄСПЛ [3]

Варто вказати, що право на конфіденційність особи неповнолітнього має забезпечуватися під час усіх стадій кримінального провадження відповідно до п. 8 Пекінських правил, у якому вказано, що "право неповнолітнього на конфіденційність має поважатися на всіх етапах, щоб уникнути заподіяння їй або йому шкоди через непотрібний розголос або через шкоду репутації. У принципі не повинна публікуватися жодна інформація, яка може призвести до вказівки на особу неповнолітнього правопорушника". Вказана вимога втілена у ч. 10 ст. 42 Закону "Про медіа": "суб'єкти у сфері медіа не мають права без письмової згоди хоча б одного з батьків або інших законних представників дитини ... розголошувати будь-яку інформацію, яка... може сприяти ідентифікації дитини, яка задіяна у провадженні у справах про адміністративні правопорушення, в кримінальному провадженні у будь-якому статусі або стосовно якої є інформація про здійснення нею правопорушення " [4].

На міжнародному рівні існує консенсус стосовно того, що для дітей, які перебувають у конфлікті із законом, період часу між вчиненням правопорушення й остаточним реагуванням на цей вчинок, має бути якомога коротшим. Чим триваліший цей період, тим більшою є імовірність того, що захід реагування втратить свій позитивний і виховний вплив, і тим більше

шкоди буде завдано репутації дитини (п. 51 Зауваження загального порядку №10 (2007) Комітету ООН з прав дитини "Права дітей у системі юстиції щодо дітей") [5]. КМ РЄ рекомендує державам-членам забезпечити, щоб справи стосовно неповнолітніх розглядались більш оперативно, уникати невинуватих відстрочок з метою створення ефективної виховної дії, щоб усі стадії кримінального процесу здійснювалися в короткі проміжки часу, але у всіх справах заходи прискорення судочинства і підвищення його ефективності повинні урівноважуватися вимогами щодо дотримання процесуальних норм (п. 14 Рекомендації № R (20) КМ РЄ від 17 вересня 1987 р.) [6]. Вказана вимога була імplementована в національне законодавство. Так, відповідно до ч. 4 ст. 28 КПК кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово. Ми поділяємо висновок про те, що процесуальні строки розслідування повинні відрізнятися від строків, які передбачені для розслідування щодо дорослого підозрюваного, щодо неповнолітнього, який потрапив у сферу кримінального судочинства [7, с. 126].

Меті пришвидшення кримінального провадження щодо неповнолітнього та уникненню впливу на нього дорослих співучасників підпорядкована норма ст. 494 КПК, яка передбачає можливість виділення в окреме провадження розслідування щодо неповнолітнього. Разом із тим, у ч. 4 ст. 217 КПК таке виділення заборонено, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду. Але у такому провадженні щодо неповнолітнього мають застосовуватися передбачені у КПК спеціальні норми [8].

КПК не дозволяє здійснювати спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) щодо неповнолітнього підозрюваного (ч. 2 ст. 297-1 КПК). У разі їх ухилення від розслідування має бути оголошено їх розшук і після цього провадження може бути зупинене до встановлення його місцезнаходження (п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК).

Неповнолітній підозрюваний, обвинувачений вправі укласти угоди про примирення чи про визнання винуватості. Вважаємо, що це виправдано, адже дозволяє позитивно впливати на вирішення питання про вид та міру покарання, захист прав потерпілих та ефективність кримінального провадження. У такому випадку угода укладається за участю законних представників і захисників неповнолітніх [9]. Укладення таких угод у провадженнях про застосування примусових заходів виховного характеру неможливе, оскільки за чинним КПК пов'язується із кримінально-правовими інститутами покарання та його відбування.

Джерела та література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 29.11.1985 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211
3. Інформ. лист ВСС України "Про практику здійснення судами кримінального провадження щодо неповнолітніх" від 16.01.2017 р. № 223-66/0/4-17. URL : https://zib.com.ua/ua/print/127476-list_vssu_vid_16012017_223-6604-17_pro_praktiku_zdiysnennya_.html
4. Закон України «Про медіа» від 13.12.2022 р. № 2849-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2349>
5. Зауваження загального порядку № 10 (2007) Комітету ООН з прав дитини "Права дітей у системі юстиції щодо дітей". URL : <https://nsj.gov.ua/files/1509455828Особливості%20здійснення%20кримінальних%20проваджень%20щодо%20неповнолітніх.pdf>
6. Рекомендація N R (87) 20 КМ РЄ державам-членам "Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх" від 17.09.1987 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_266#Text
7. Бабенко О. Г. Окремі аспекти застосування до неповнолітнього підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 26 жовт. 2018 р.). Харків : Право, 2018.

8. Особливості досудового розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх : метод. і рекомендації (за заг. ред. О. В. Сліпченка). Дніпропетровськ : ДДУВС, 2014. URL : <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/odrkpsn.pdf>

9. Постанова Пленуму ВСС України "Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод" від 11.12.2015 р. № 13. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15#Text>

Krykunov A. The principle of equality before the law and the court and the protection of a minor who is subject to criminal proceedings. *The interaction of the principle of equality before the law and the court and the privileges of the rights of a minor, against whom a criminal case has been initiated, are considered, legal basis and peculiarities of realization of minor's rights guarantees of are clarified.*

Keywords: *principle of equality before the law and the court, minors, suspect, accused, criminal proceedings.*

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВЛАСНИКА АРЕШТОВАНОГО МАЙНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В. К. Левчук

Науковий керівник: к. ю. н., доц. Г. М. Андрусяк

Недосконале правове регулювання та неоднозначна правозастосовна практика призводять до численних порушень прав власників арештованого майна під час досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Ключові слова: *власник майна, скасування арешту, підозрюваний, слідчий, строки досудового розслідування.*

Арешт майна у кримінальному провадженні є дієвим інструментом збереження доказів та забезпечення відшкодування шкоди. Проте цей процесуальний засіб може застосовуватися і у негативному аспекті, порушуючи право власності окремих осіб. Зокрема, арешт майна може стати інструментом впливу на власника майна, арештованого в кримінальному провадженні.

Ідеться про те, що у деяких випадках подача заяви про нібито вчинене правопорушення та відкриття кримінального провадження може бути здійснено виключно з метою накладення арешту на певне майно конкретних осіб.

Після відкриття кримінального провадження проводиться обшук і вилучається «необхідне» майно у його законного власника. При чому на цій стадії для сторони обвинувачення не важливо, чи дійсно таке майно перейшло до власника у протизаконний спосіб, чи може бути воно речовим доказом у справі, тобто чи є об'єктивна причина для вилучення та арешту такого майна. Нерідко поряд з потенційними доказами у справі вилучається також інше майно власника під різними приводами. На вилучене майно накладається арешт, у кращому випадку – тільки в частині розпорядження, і таке майно залишається арештованим протягом багатьох років.

Розглянемо два проблемних варіанти накладення арешту на майно особи в кримінальному провадженні.

Перший варіант полягає у вилученні та накладенні арешту на майно потенційного підозрюваного у справі. Зловживання сторони обвинувачення в даному випадку може полягати у тому, що слідчі чітко знають, хто повинен бути підозрюваним у даному кримінальному провадженні, проте навмисно не пред'являють даній особі підозру, щоб позбавити її досить широкого кола прав, якими наділено підозрюваного відповідно до КПК України.